

۱۹۲۶

ایکینجی جلد

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دارالفنون تورکیات استیعوسی طرفندہ نشر ابیدلیر

مدیر:

کرم سبلی زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنون شده «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۲۸

شرقي تورکستانک ماضييه دأر

د پلېرامم طومسن

« قوبېناغ » دارالفنونى فيلولوژى مدرسى

د انمارقه لسانېدن آلمانجه په نقل ايدېدن مترجك نوطه سى: تورقولوژينك بوبويوك ومخترم استادى بوندن اوږسنه اول vor tid آدى د انمارقه مجموعه سنده [۱۵/۱۹۱۴] شرقى تورکستان هيات سفر به لرېنك وضعيتى ايله بوسفرلرده استحصال ايديلېن نتيجه لر حقه ده برخلاصه نشر ايتمدى . نقطه نظر زنكېنلېكې، آلدې ايديلېن قطعى ويا مفروض فائده لك يكدېكرېدن اهمكارانه تفريق ، ايضاحاتك آچيقلې ، و هر شيدن اول استادك ديكر علم ساحلرېدن باشقا بوساحده دخى تصديق ايديلېن علمى صلاحيتى بويوك براهيت اضافې ايتكده اولديغېدن، آلمان قارئلك بو اثر دن قولايجه استفاده تامين ايله ملرېنى آرزو ايتدم . بعض يرلرنده علاوه لرېده اختوا ايدېن ايكنجى طبعنك [« طومسن » ك Samiede Afhandlinger ح ۳ ، قوبېناغ ۱۹۲۲ ، ص ۲۹۳ - ۳۲۴] نشرېدن صوكر ، مؤلفك وطابعك لطف مساعدېلرېله اثرك بو ترجمى وجوده كشدېر . اثر ، بويوك بيله ، اساسلى هيچ بر نقطه ده اسكېمش دكدر ، يالكنز ، كچن مدت ظرفنده آرکه تولوژى وكتايبانه عائد مالزمه اعتبارېله وقوعبولان نشریات بو موضوعى توسيع و اكال ايتشدېر ؛ بناء عليه بعض نقطه لرده ايجاب ايدېن پېليوگرافيك علاوه لر [] اشارتى داخلنده كوسترېلشدر . ذاهما اولجه بو موضوعه دائر وجوده كتيرېلن آلمانجه اثرلر دن بالخاصه شو ايكيى ذكره شاياندر : و . غايغېر : تورکستان چيني ده آرکه اولوژىيه وكتايبانه عائد كشفیات ايله علوم شرقيه ايچين اولان اهميتى ؛ « آرلانغېن » دارالفنون نطقى ، ۱۹۱۲ - ح . « لوده رس » : شرقى تورکستان ده وكتايبانه عائد كشفیات [بروسيا فن آكادېميسنك اجتماع راپورنده ؛ ۱۹۱۴ ، ص ۸۵ و متعاقب] .

بره سلاو ، ۵ كاتون ثانى ۱۹۲۵ « هانس هاينريخ شه دېر »

كشفیات اعتبارېله اوقادار زنكېن اولان زمانزده بيله ، چوقدن غيب اولمش اولان ماضييه دأر « شرقى تورکستان » قادار شايان حيرت مهم معلومات ويره ن علم ساحه لرى ، پك نادردر .

« شرقى تورکستان » ويا « تورکستان » چيني ، مشهور سياح « سوهن هېدين » ك سياحت تفصيلاتسندن ده آكلاشلاجنى وجهله ، فوق العاده واسع بر حوضه اولوب دنيا نك اك بويوك توركيات مجموعه سى - ۳

صیرا داغلرندن بر قاقچی ایله درت طرفدن احاطه ایدلمشدر . شمالده « تیهن - شان » (تانکری داغلری)، غربده « پامیر »، جنوب غربیده « قاراقوروم - هیالایا » - که کچیدلری اوزرندن شمال غربی هندستانله ارتباط تأمین ایدیلیر -، جنوبده « تبت » دن آیران « کوئن - لون » داغلری واردر. یالکیز شرقه دوغروحدود نسبتاً براز آچیق اولوب آلاق تپه جکلر ایله « لوپ نور » باطاقلی اوزرندن بویوک « غوبی » چولی، و اونک جنوبنده « سو - چو - Su - čou » و « قان - چو - Kan - čou » مرکز اداره لریخی احتوا ایدن چینلیرک « قان - سو » ایالتی واردر. داخله اک بویوک قسمی قوم چولی « تاقلان - ماقان » دره. متعدد ایزلردن آکلاشیلیرکه، سیار قوم و بالچیق، مرور زمان ایله تدریجاً کسب وسعت ایدهرک، اولجه مسکون اولان ویا هر حالده نسبتاً منبت ساحهلردن صاییلان بعض یرلری ده استیلا ایله مش وچول ساحه سنه علاوه ایتمشدر. ذاتاً، باشلیجه « تاریم » و آیفلری واسطه سیله بویوک بر قوس داخنده اروا ایدیلن شمال قسمی واسع مقیاسده زراعتی اُلوریشلی اولوب، بده بوقورو منطقه ده یالکیز صنعی اروا واسقا تشکیلاتیه ممکن اولمده در .

جنوبده کی داغلردن ده متعدد صولر ویا نهرلر جریان ایتمکده در ؛ بونلرک هر نه قادار بویوک بر قسمی ایرکیچ قوملر آلتنده قورونیوب قالمده ایسه ده، مختلف یرلرده منبت ویا مسکون واحهلر وجوده کتیره بیلیمکده درلر . قسماً پک مهم و معتبر تلقی ایدیلن شهرلردن عبارت اولان بونوع واحهلر شونلردر : غربه دوغرو اک اوزاق ساحه ده « کاشغر »، جنوب کناری بویونجه « یارکند »، « خوتن »، « Keria »، « نیا - NiJa »، « چارقیق »، « چرچهن » الخ ... شمال کناری بویونجه ازجهله « آقسو »، « قوچا »، « قاراشهر »؛ شمال شرقیه دوغری اک اوزاق ساحه ده « تورفان »، اسکی حکومت مرکزی « خوچو » (شمیدی « قارا - خوجا ») و « هامی » (هومول) .

بو مملکتک اورتاسندن، قسماً شمال جهتی بونجه، قسماً ده جنوب جهتی بونجه پک اسکی زمانلرده « چین » ایله « غرب » آراسنده مواصله خطی تشکیل ایدن بریول کچردی . بویولدن ایمپراطورلق زماننده روما مملکتنه چین ایپکی - سوق ایدلدیکی کبی، مختلف استقامتلردن کان بعض ملترلده زمان زمان بو یولدن کچوب کیده درلر؛ ویاخود، مختلف واحهلرده چادیر قوره رق یرلشیرلردی ؛ بونلردن هر بری کوچوک حکومتلردن برینی تشکیل ایدهردی . بو صورتله، میلادک ایلک بشیوز سنه سی ظرفنده و براز داها صوکرالری بو یولدن کچن

ملتیر آراسنده عجم و تورک جنسندن برطاق ملتیر واردی. تورک جنسلری آراسنده، داهای میلادک ۳ نجی عصری نهایتندن بری چینلیلرک «هیونگ-نو» دیدکاری تورکر واردی که آوروایی استیلا ایدن «هونلر»ک اجدادی تلقی ایدیلیدی؛ بونلردن باشقا، هند اصلندن. کلن ملتیرله تیتیلیر و داهای سائرلی - بونلردن بر قسمی شیمدی یه قادار مجهول لسانلر. ایله قونوشیورلردی - واردی که، بونلردن داهای آشاغیده بحث ایده چکز ..

«اویغورتورکری» تقریباً ۶ نجی و ۷ نجی عصرلرده شمالدن مملکت داخلنه سورولدکن و اوراده تدریجاً حاکم ملت حالنه یوکسهلدکن صوکر، نهایت تورک لسانی یالکیز باشنه. مستقل قالدی؛ دیگر بوتون اسکی ملتیر تبعید ایدیلدی. مملکت، بوکونده تسمیه ایتدیکنز. کی، «تورکستان» ایمنی آلدی. نهایت ۱۸ نجی عصرک اورتاسنده، مملکت، ایلاک زمانلرده. حاکمیت ایچین بیهوده یه چالیشان چینلیلرک آلنه کچدی .

پک آسکی زمانلردن بری جنوبده و غربده زنکین حرشه مالک مملکتلرله یعنی. هند - ایران؛ یونان - روما عالمی ایله وقوعه کلن جانلی تماس، وقتندن اول. قوتلی تأثیرینی. کرستردی؛ و بو متخالف وقارما قاریشیق مدنیت عامللرندن خصوصی براوجاق دوغدی که، بونک موجودیت و وسعتندن صوک زمانلره کنجیه قادار همان هیچ خبردار ده کیلک . بو تأثیر، ایلاک لحظهده، دینی نقطهدن کندینی کوستریور؛ فقط، دین ایله علاقه دار اولارق، صنعت و ادبیاتدهده برتکامل وقوعه کلیور . بوراده کشف ایده بیلدیکنز اک اسکی تأثیر هندستاندن کلیور . میلادک برنجی و ایکنجی عصرلرنده «بودیلک» هندستاندن تورکستانه انتشار ایدیور؛ و اورادن، تدریجاً، اطرافه سرایتله کوکشدکن صوکر بویوک برجرارتله قبول ایدیلیور . آرتق هر طرفده بودیزمه عائد معبدلر و یا زاویه لر انشا ایدلشدر . بودیزمک، بالخاصه چینده قوتله انکشافی ایچین، تورکستان مرکز اتخاذا ایدلشدی.

«بودیزم» ایله برابر بالاخره ایکی دین داهای تورکستانه داخل اولویور. بودینلرک، بودیزم. ایله برابر متقابل برتسامح اساسی اوزرنده یاشادقلری آکلاشلمقدهدر. بودینلردن بری، سریانی راهبلر طرفندن تلقین ایدیلن «نسطوریلک» شکلی آلتنده کی خریستیانلقدر. بو خریستیانلیک بالخاصه سکزننجی عصرده، کرک بوراده و کرک چینده، اهل ایدیلهمیه چک بروسعت قازاندیغی، چینگ اسکی پایتختی اولان «سی-نغان - فو» ده شایان دقت بر بویوکلکه مالک اولان. طاش کتابه پک اعلا کوسترمکدهدر. دیگر دین ایسه، اوزرنده تدقیقاتده، بولوندیغ «مایخه ئیزم».

نور. بودين، «مانی» آدلی-برایرانی طرفندن ایکنجی عصرده تأسیس ایدیلن خصوصیتی خاثر بر دیندر: «مانیخه ئیزم» باشقامملکتلرده تغریب و تعقیب ایدلیکی خالده ۶۷۰ نجی عصردن ۷۰۰ نجی عصره قادار شرقی تورکستانه داخل اولدقدن صوکر اکندیسنه خاص اولان مراتب سلسله سینه رغماً بر مدت پارلاق بر انکشافه مظهر اولدی. بو آندن اعتباراً شمالی موغولستانده «شمالی اوغورلر» آراسنده تعمم ایتدی. «مانیخه ئیزم» ۷۶۲ تاریخده بوراده رسماً اوغورخانی طرفندن قبول و تعمیم ایدلیدی. اصل چینه ایسه ۶۳۱ تاریخدن اعتباراً داخل اولغه باشلامشدی. بالآخره بودیندن تکرار بحث ایدم جکم. بوئشاده دیگر بر دین ده یاواش یاواش اطرافی استیلایه باشلا یوردی: اسلامیت.

اسلامیت ده متعاقب عصرلرده تورکستانه داخل اولویور. اسکی دینلر، تدریجاً کوچولوب غیب اولان بوراده کی اسکی ملتیر کی موجودیتلری سور و کله دکدن صوکر اسلامیت، وقتیه تورکلشیدیکی محقق اولان بو مملکتده، اون اوچنجی عصردن اعتباراً، یگانه حاکم دین اولارق استقرار ایدیور.

میلادک ایلک سکزنجی عصرندن اوننجی عصره یعنی شرقی تورکستانه کی حادثلردن تقریباً یکرمی سینه اولنه قادار بیلدیکلریز پک آز اولوب، ایکنجی الدن یازیلان تصادفی نوطاره انحصار ایتمکده و بوده بالخاصه زنکین چین کتابیاتنه استناد ایله مکده در. بو معلوماتی ویرن ایلک ذات، هر هانکی بر مقایسه نک فوقده قالمش اولان چینلی بودیست «هیوئن (هوآن) - چانغ» درکه، ۶۲۹ تاریخده مقدس سیاحت اجراسی ایچین تورکستان طریقله هندستانه کیده، بو ذات، عزیزمده شمال یولنی، عودتده جنوب طریقنی تعقیب ایتمشدر. متعدد دفعه لر آوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلن فوق العاده مهم اثرنده، تعقیب ایتدیکی سیاحت یوللری، قسم اعظمندن یالکیز عمومی خطلریله اولمله برابر، کنسکین تدقیق ملکه سنی و فوق العاده جانی علاقه سنی اثبات ایدم جک شکله مکملاً تعریف ایتمکده، وچدیکی مختلف یرلرده کی لسانی و حرثی شرائطی - که بوراده دینداشلرینه ده تصادف ایتمشدی - اعداد و تفصیل ایتمکده در. «هیوئن - چانغ» ک تدقیقاتی، تاریخک تنور ایتمش بحیفه لری آلتنده بیله، قیمتی هر زمان محافظه ایدم جکدر.

تقریباً اوتوز سنه اول علم عالمک نظر دقتی «شرقی تورکستان» اوزرینه جلب ایدن بعض یازی لر، اولدجه تصادفی اولارق کشف ایدلشدر که، قسماً مختلف لسانلرده مختلف

یازیلرله یازیلش صنعت اثرلرینک و قسماً ده یازمه لردن عبارت زنکین برخزینهنک تدقیق ایدیله سی ایچین ایلك وسیله وسبب تشکیل ایتشدیره مملکتک یاغور خصوصنده فوق العاده فقیر اولان اقلیمنده وچوق دفعه قورو سیار قوملر ایچنده کومولی اولدینی ایچین چوقد اینی بر جالده محافظه ایدیلن ماضینک بوقایاسی - که الیوم لوندره ، برلین ، پترسبورغ ، قالكوتا کی قولایجه قابل وصول اولان محللره کوندریلن اثرلر وبالخاصه یازمه لر بومیانده در - بزى صوك درجه دفته شایان اولان و شیمدی به قادر معلوم اولمایان شرائط انسانیه حقنیه برضربه تنویر ایدهرک، بوراده، انتظار ایتمه دیکمز یوکسک برحرثک انکشافاتنه عطف نظر ایدیه بيلمک کمزى ممکن قيلمشدر .

۱۸۹۰ سنه سننده انکلیز ملازمی « بوور - Bower » ، « خوچو » ده ایکی تورک کویلیسی طرفندن کشف ایدلش اولان قاین آغاجی قابوغنه محرر بریازمه یی صاتور آلمشدر . بو یازی قالكوتا به نقل ایدلدکن صوکر « هندجه » اولدینی آ کلاشيلمشدر که، اوزمانه قادر معلوم اولان انکلیز هندی یازمه سندن چوق داها اسکی اولدینی یعنی میلاددن صوکر دردنچی عصره عائد اولدینی ثابت اولمشدر . بو یازمه نك کشفی متخصصلری آراسنده اودرجه عظیم بر هیجان تولید ایتشدیر که، روسلر « کاشغر » ده کی باش قونسولوسلرینک ، انکلیزلرده مختلف محللرده کی سیاسی مأمورلرینک نظر دقتلرینی ، بو یازمه یه مشابه و مائیل دیگر یازمه لرک میدانه حقیقاسی احتمالی اوزرینه جلب ایتکی موافق بولمشلردر . عطف ایدیلن بودقت و اهمیت نتیجه سننده بولونان اثرلر قسماً « پترسبورغ » ه قسماً « قالكوتا » یه نقل ایدلمشدر ؛ بونلر آراسنده « خوچو » ده تورک که یلیلری طرفندن کشف ایدلدکن صوکر ابرمدت قاضینک اونده چوق قله او یونجاق خدمتی کوردن برقاج یازمه ده موجوددر . بو نوع یازمه لردن پک چوقلری کرک مرور ایدن عصرلرک تخریبکار آلرله و کرک زلی اهلینک جهالتی دولایسیله، محو اولمشدر که، پک طبیعی تلقی ایدیله بیلر ؛ مثلاً کاغذ اوزرنده کی یازمه لر اوسته لر طرفندن استهلاک ایدلش ؛ کوسه له ویا دری اوزرینه یازلش اولان یازمه لر - که انک ایجه آلدیون قادر ایجه وناز کدر - ایسه قوندره اعمالنده قوللانیلمشدر . کذلک قاین آغاجی قابوغنی اوزرینه محرر ناتمام بریازمه - که بالآخره « تیت » ده قتل ایدیلن فرانسز سیاحی « دوتروی دورن Dutreuil de Rhins » طرفندن ۱۸۹۲ تاریخنده « ختن » ده صاتورن آلمشدر - یوقاریده بحث ایدیلن یازمه دن داها یویوک بر هیجان تولید

ایتمشدر . بویازمه، فرانسه هیأتک کشف ایتدیکی دیگر اثرلرایله برابر پارسه کوندرلشدر . ۱۸۹۷ تاریخنده پارسده انعقاد ایدن هیئتشر قورلر قونغرده سنده فرانسه مستشرقلرندن «سه نار»ک ویردیکی ایضاحاته نظراً، بواثر «هندجه» اولوب کندیسنه مخصوص برخصوصیتی اولان Kharosthi یازیمی ایله یازلمشدر . حالبوکه بویازی، اوزمانه قادار، کتاب یازیمی اولارق ده کیل ، هندستانک وجوار حوالینک شمال غربینک اک اوزاق قسمنده بولونان کتابهلرده مستعمل بریازی اولارق معلوم ایدی . بویازمه نك میلادی تعقیب ایدن ایکنجی عصرده یازیلدینی قطعی اولارق قبول ایدیله بیلیر . بواثر، بودی الاصل بیتلر قولکسیونندن عبارتدرکه، بویوک بر قسمی بودیزمک لسانی اولان «پالی» لسانده عینی مشابه عنعنه تحتنده معروف اولدینی حالده بوصوک بولونان یازمه شمده یه قادار مجهول اولان پراقریت Prakrit لهجه سی ایله یازیلشدی . قاراقته ریستیک اوصافنه نظراً به لهجه نك شمال غربی هندستانه عائد اولماسی لازم کلیر . روس مستشرق «فون اولدنبرغ» ، عینی پارس قونغرده سنده، یوکشف ایدیلن یازمه نك نقصان اولان داها بویوک پارچه سنك تصادفی اولارق «پترسبورغ» ده بولوندینی ایضاح ایتشدرکه، صوک درجه شایان دقتدر .

آز چوق تصادفه تابع و یکدیگرینه مشابه شکللرده کشف ایدیلن بو اثرلرک اهمیتینی نظراعتباره آلان بوکشفیات ایله علاقه دار محفلر، بونلرک کشف ایدیلدیکی یرلرده سیستماتیک تحریات اجرایی آرزوسنی اظهار ایتشدرکه، بو آرزو درحال مختلف طرفلردن موقع فعله ایصال ایدیلشدر . بو ساحه ده کی معلوماتمز فینوالی بارون «ث . مونق» و دوكتور «اوتودونهر» طرفلرندن ۱۸۹۸ تاریخنده «تورکستان چین» یه غربی چینه اجرا ایدیلن سیاحتده آله ایدیلان اثرلرله اهمیت شایان بر صورتده وسعت کسب ایلشدی . اولجه آرکهئولوژیک تدقیقات ایچین بالخاصه موغولستانه یایدینی سیاحتیه کسب اشتهار ایتش اولان روس آقاده میسی اعضاسندن «قله مانس» یته ۱۸۹۸ تاریخنده شرقی تورکستانه اجرا ایتدیکی ایکنجی سیاحتنده - «قله مانس» بوسیاحتنده بالخاصه «تورفان» ده و مملکتک شمال قسمنده کی جوار حوالیده مختلف خرابهلرده تحریات یاپمشدی - ذاها فائده لی نتیجه لر آله ایتشدر . هندستانده یرلشمش اولان مجارستانی دوكتور «م . اورهل شتاین» - شیغدی «سوراورهل شتاین» - هندستان حکومتک حمایه سی تحتنده اولارق شرقی تورکستانک جنوبنده «ختن» جوارنده کی حوالیده ۱۹۰۰ و ۱۹۰۱ سنهلرنده اجرا ایتدیکی تدقیق

سیاحتندە - کە مومی الیە Ancient Khotan آدلی اژندە بوندن بختايشدر - اجرايتيديكى حفرياتده فوق العاده مهم هرنوع کشفیات اجرا ايتمىدر. شوراسى شایان ذکر درکە «شتاین» سیاحتی اثناسندە «کاشغر» دە میدانه چقان معما آلود یازی ایزینی احتوا ایدەن بعض وثیقه لارک، مؤخرأ وجوده کتیریش تمامیلە ساخته وثیقه لار اولدیغی اثباتە وبو ساخته کارلغاک اساس عاملنی کشف ایدەرک هرکسی اقناعە موفق اولمىدر ؛ اوزماندنبری حصولە کلن انیسیت دولایسینیلە بوکون شېه سز داها چاپوق آ کلاشیلاجق اولان بویله بر ساخته کارلق ایچین بعدما آچیق هیچ برقاپو براقیلما مىدر .

«هامبورغ» دە ۱۹۰۲ تاریختندە انعقاد ایدەن مستشرقلر قونغره سندە «شتاین» ک اورتیه قویدینی شایان دقت کشفیاتی ایله «قله مانس» ک آلدە ایتیدیکی نتیجه لارک اوباندر دینی علاقە، برلین اتنوغرافیا موزەسی طرفندن ترتیب ایدیلن ایلك آلمان هیأت استکشافیه سنک کونده ریلەسنە سبب اولمىدر . بو هیأت پروفیسور «غرونوودەل» و دوكتور «هوت» ک اداره سی آلتندە ۳/۱۹۰۲ سنه سی قیشندە باحصه «تورفان» حوالیسندە چالیشدی ؛ وازجلە اسکی اویغورستان مرکز اداره سی اولان «خوجو» یاخود معروف اسمیلە «ایدیقوت» [۱] شهرى خرابه لرندە یاخود «دقیانوس» [۲] دە یابیلان حفرياتده اسکی شهر خرابه سنک، سورلرینک ومعبدک ، الخ بر رسمی میدانه جیقدی. الە ایدیلان محصوللر ، بومیانده برچوق یازمه لر قرق آلتی صندوق ایچندە برلینە کوندرلدى . بویازمه لارک قرائتی مهم کشفیاتی انتاج ایتدی . بودرجه زنکین نتیجه لار استحصال ایدەن و ایلریدە داها بویوک غنیمتار وعد ایدەن بو تدقیقات و تحریاتک دوامنی تأمین ایچین بالاخرە (۱۹۰۸ کانون اول) هندستانه وقوعبولان بر سیاحتی اثناسندە وفات ایدەن پروفیسور «پیشال» ک تشبیلە مومی الیهک اداره سی آلتندە برلیندە مستشرقلردن مرکب تشکیل ایدیلن بویوک بر قومیتە، پروسیا حکومتک حمایه سندە یکی بر هیأت ایچین ایجاب ایدەن وسائطی جمع ایتمکە موفق اولدی . بو «ایکنجی آلمان» و یاخود «برنجی پروسیا قرالیتی» قومیتە سنک باشنە، الیوم برلین اتنوغرافیا موزەسی مدیری اولوب عزم صاحبی بر ذات اولان پروفیسور دوكتور «فون لوقوق» کخیریلدی . ایلك قومیتیه اشتراك ایدەن «بارتوس»

[۱] «ایدیقوت» : مقدس سعادت، مقدس حشمتاب، اسکی اویغور حکمدارلرینک عنوانی.

[۲] اصحاب کهفندن برینک اسمی . بودیزم زمانندن قالما اولوب اسلامیت طرفندن بوکون بیلە

طانیلان اصحاب کهفک مفارە معبدی ، حواردە بولوتان «توبوق» وادیسندە بولوتمقده در .

فنی مشاور صفتیله بو قومیتیهده اشتراك ایتدی . سیاحت ۱۹۰۴ صوک بهارندن ۱۹۰۷ شباط تاریخنه قادار دوام ایتدی . یولده صحتی مختل اولان « فون لوقوق » ی « غرونوده دل » استخلاف ایتدی . « غرونوده دل » ایکنجی رموفقت استحصال ایدیلدکن صوکر و جوده کتیریلن ایکنجی پروسیا فرالیتی هیأت سفریه سنک ریسی ایدی . مع مافیه هر ایکی ذات « فون لوقوق » ک مملکتنه عودتی زمانه قادار برلکده چالیشدیلر . قونپهاغ مستشرقلر قونفره سنه اشتراك ایدن ذوات « فون لوقوق » ک، متعدد جلسه لرده ، سیاحتی نتایجنه دائر ویردیکی مهم راپورلری تخطر ایدرلر . « لوقوق » ک فضله « تورفان » شهرینک متعدد محللزنده توقف ایتمش وبومیانده بالخاصه آزاوول ذکر ایدیلن اسکی « ایدیقوت » شهرینک معظم خرابه لرده تخریبات اجرا ایتدیرمشدی . « غرونوده دل » ایسه قسماً « فون لوقوق » ایله برابر وبالخاصه « خوچو » شهری ایله جوارنده « قارا شهر » ده چالیشدی . « ایدیقوت » شهری - تورکستانده کی داها دیگر بر طاقم محللر کی - بر نوع « پومپه ئی » در . مع مافیه آراده بر فرق وار : اوده ، کوروندیکنه نظراً ، بوراده برنجی درجه ده تخریبات اجرا ایدن عاملک طبیعت قوتی اولماماسیدر ؛ بونی انسانلر یامشدر . هر طرفده تخریباتک قصدی اولدیغنی کوسترنه دلیللرک ایزلرینه تضادف ایدلکده در . بریده ، راهب البسه لری بقایاسنی حاوی قازماقاریشیق براسکلت ییغینی بولونمقده درک ، و قتیله اولدورولدکلری وضعیتده قالدکلری آ کلاشلمه قده در . دیگر بر محله ده ، بوکون نیله اوزرلرنده قان لکده سی ایزلری بولونان قادین البسه لری بقایاسنه تضادف ایدلشدر . ظاهره باقیلیرسه ، شهر ۹ نجی عصر دن پک چوق صوکر اولمایان بر زمانده دشمنلر طرفندن ضبط ایدلش اولوب ، بونک ، دینی مجادلات اشناسنده وقوعی محتملدر . فرار ایدمه مین اهالی ایسه بو هنکامده یا اولدورلش و یا دشمن طرفندن داخله سوق ایدلشدر . خرابه لر تنه لاشدقن صوکر ، بالخاصه یوکسک بر ارتفاعه مالک اولمایان قسملر ، هر طرفه کیردیلن بالحق و قوم ایله کومولشدر . بو ، بویوک بر سعادت اولمشدر ؛ چونکه بو صورتله پک چوق شی محفوظ قالمشدرک ، عکس حالده بوتون بونلر زمانک مخرب آلرندن باشقه برلی اهالینک بو نوع آثار عتیقه یه قازشی جرمتسز لکلری وجه التلری یوزندن آرتیق تخلص ایدیلمه یه جک درجه ده پریشان اولمش اولوردی ؛ برلیر ، هر هانکی بر صورتله ایشه یازیه حق ویا پاره ایدم جت بر شی بولدیلمی در حال اونو یوق ایدم لرلردی ؛ استعماله صالح اولمایان و یا خود دینی حسلرینی رنجیده ایدن شیئلری ایسه -

مثلاً نقش اثرلری کی - تخریب ایده لرلر دی . مع مافیه ، مسعود بر تصادف اثری اولارق ، پک چوق شیلرده خرابی دن مصون قالایلمشدر . حالا هر بر طرفده ایکی بیک بش یوز مترو طولنده و یکریمی مترو ارتفاعنده کی معظم اسکی شهر سورلری ده کیل ، حتی آز چوق اینی محافظه ایدیلش پک چوق خرابه لر ، عینی مالز مه دن یاپلمش بنالر و بو میانده اکثریسی بودیست و بر قسمی مانیخه نیست و بعضیسی ده خریستیان معبدی اولان مختلف بویوک معبد و مناسترلر .. الخ موجوددر . کذلک ، تخریبات یاپیلان دیگر یرلرده ده قسماً بوکا مشابه خرابه لر و قسماً داغلرده اوست اوسته موضوع متعدد مغاره لر بولونمشدرکه ، بونلرده عینی مقصدله استعمال ایدیلشدر . تخری ایدیلن خرابه لر و مغاره لرك بعض یرلنده كرك بودیزمه و كرك مانیخه نزمه عائد میتولوژیک تصویرلرله حکمدار ویا راهبرلی کویسترن قسماً پک بویوک دیوار تصویرلری موجوددرکه ، اکثریسنده پورتره مشابهتی ویاخود عرق علامتلینه عائد کسکین فرقلر پک وانجدر . « بارتوس » بونلرك اینی محافظه ایدلش اولانلرینک اک مهملری اوفاق اوفاق پارچه لره آیره رق دیواردن چیقارمش و بالاخره برلینده یاپیشدیرمشدرکه ، الیوم اوراده قومیات موزمسنده بولونمقدهدر . بونلرك ایچنده مانیخه نزمه عائد برصیرا تصویرلر یکتا بروضعیتدهدر . بونلردن باشقا برچوق مختلف اشیار میاننده پک ظریف ایپکلی قوماش پارچه لری بقیه لری ، همان همان بوتون برکت ، بخانه دولدوره جق برطاق یازمالر موجوددر . بونلردن برچوقلرینک قصداً پارچالیش اولدقلری کورولمکدهدر . بواکی هیأت سفریه طرفندن آلد ایدیلرک آلمانیا یه سوق ایدیلان آثار عتیقه ۲۳۳ صندوقدن آشاغی ده کیلدر . هما آلود برصورتده چالیشان « فونلوقوق » ۱۹۱۳ و ۱۴ سنه لرنده تکرار « بارتوس » ایله برابر تورکستانه کیده رک اوراده ، بالخاصه تورکستانک شمال غربی قسمنده « کاشغر » ایله « مین کوی » - که « خوجو » نك شرقده کائن اسکی - برمناستر اراضیسندندر - آراسنده کی حوالی تی تخری ایتشدیر . بوسیاحتدهده پک چوق محصوللر - ۱۵۲ بویوک صندوق - آلد ایدیلشدرکه ، بومیانده بالخاصه دیوار ترسیاتی ، هیکل تراشی ، تحت اویماجیلغی اثرلر ، سکه لر ، آرکولوژیک اهمیت حائز دیگر اشیا ، و آریخه ، اکثریمی منشیای هندستان اولان بعض مهم یازمه لر بولونیوردی .

بوأشاده « شتان » ۱۹۰۶ - ۱۹۰۸ تاریخنده بویوک و مشکل بریکی سیاحتیه داها چیقمشدی که ، بوسیاحت نتیجه سی ، برآز اول ذکر ایدیلندن داها آز موفقیتلی ده کیلدی .

بوساحت، اولکیمی کی، ئملکتک جنوبندن «کاشغر» و «ختن» دن اعتباراً «قان-سو» ایالتی داخلنده «سو-چو» و «قان-چو» ده و اورادن کریه دوغری شمال یولندن «تاقلا - ماقان» چولنی قطع ایدهرک نهایت بولویوز. «شتاین»، «ختن» ک شرقنده کی مختلف یرلرده قسماً چول داخلنده «لوب-نور» ک یوقاری طرفنده-بورایی «سوهن-هه-دن» ده زیارت ایتشدی - شهر خرابه لری کوردی که، الیوم قومه کومولش اولان بو خرابه نك جوارنده وقتیه انکشاف ایتمش برحیظ اولدینی آکلاشیلیور. ظریف اویمه لی اخشاب کراسته سی اکثریا حالا یرلی یرنده دیزران اولر داخلنده یاپیلان حفريات نتیجه سنده، مختلف محللرده یازمه لر میدانه خچمشدرکه، کافه سی، شمالی هندستان Kharosthi یازیمی ایله تحته پارچه لری اوزرینه یازیلشدی. بو کیفیت، بو شهرلرک صوک ذی حیات دورلرینک میلادی ایکنجی و اوچنجی عصرلره عائد اولماسی لازم کلدیکنی اثبات ایدهر.

بو شهرلرک مرور زمان ایله قوتلی قوم فورطنه لری طرفندن استیلایه اوغرادقدن صوگرا (یوقسه اولا دشمان استیلایه می؟) بعض اماره لره نظراً علی العجله ترک ایدیلدیکی احتمال داخلنده در. بونلر، هر حاله، اولجه «هیوئن - چانغ» طرفندن غیر مسکون شهر خرابه سی اولارق ذکر ایدیلان شهرلردن برقاچی اولسه لر کر کدر. مذکور یازمه لری، باشلیجه، وثیقه لر، مکتوبلر و بوکا مائل قیصه شیلر تشکیل ایدرکه، اکثرینسک، امحا ایدیلهرک مذبله یه آتیلدینی آشکاردر. بعضاً بر یرده بونلردن اوقادار چوق مقدارده بولونمشدرکه، بونلرک معاملات جاریه یه عائد رسمی اوراق اولماسی ده پک ممکندر. مکتوبلرک شکلی پک قاراقته ریستیک در: یازی به تخصیص ایدیلان دوز تحیفه لر یکدیگری اوزرینه موضوع ایکی پارچا تاحته دن مرکبدرکه اوزری کاملاً دلیکردن کچیریلش سیجیم ایله صاریلشدر. بو سیجیم بالیقندن بر مهر ایله اورولو اولوب، بو مهر، شایان دقت اولارق «هر اقلس» و «نروس» کی خالص قلاسیک یونان موثیفلرئی طاشیمقه ده در.

«شتاین» ک تحریات اجرا ایتدیکی دیگر بر موقعه ده اسکی «میران» قلعه سی خرابه سیدرکه «چارقلیق» ک شرقنده صوک درجه تنها بر یرده داغک آلت صیرتنده کائندر؛ میلادی ایکنجی و اوچنجی عصرلره عائد بودی معبدلری بقایاسنی ده احتوا ایتکده در. قلعه نك، اک مهم جنوبی مواضله یولنک محافظه سی ایچین یاپیلدینی آشکاردر. ۸ نجی و ۹ نجی عصرلرده بوراده بریت غاریزوئی واردی که، بالخاصه ۹ نجی عصرده، تخریب و یا تسلیم ایدیلش

اولمستی لازم کلیور. بوزماندن اول بوراده تورکرله دیگر ملتله منسوب عسکرلر واردی. بو عسکرلر ایچنده بالخاصه تیبتیلر، اینانیمایه جق قادار کوتو شرائط داخلنده، بر دوموز آخیرندن داها فنا بر زده یاشایورلردی. بو غارنیزونک کاملاً اشغال ایتدیکی بوتون اودالر بردن اوچ متره دن فضله بر ارتقاعه قادار، سنه لک بریکدیردیکی هر توزلو سوپروتی و مزخرفات ایله دولو ایدی. بیک سنه صوکر ا دخی قالمش اولان تعفنايه رغماً «شتاین» بوتون بونلری قازدیره رق تحریاتده بولونمش، و بو پسلک ییغینی ایچنده کومولی اولارق بر طاقم آلتر، سلاحلر، البسه پارچه لری، الخ... بقایاسندن ماعدا، تحته ویا کاغداوزرینه مختلف لسانلرده یازیلش تقریباً بیک پارچه محررات الده ایتمشدر. بونلرک ایچنده اک چوق طانیدیغ - چونکه بالذات دوققور «شتاین» ک مراجعتی اوزرینه بونلری نشر و ایضاح ایتشدم - پک ابتدائی نباتی برکاغددن تمامیه صاغلام قالمش بریپراق ایله، عینی نوعدن ایکی اوچ اکسیک پارچه لری ذکر ایده جکم؛ بونلر اویغورجه - تورکجه اولوب اولجه طرفدن حل ایدیلن «رون» خطنه مشابه بریازی ایله یازیلشدرکه، بویازی به آنجاق تورکجه طاش کتابة لرده وبالخاصه شمالی موغولستانده (اورخون) و جنوبی سیریا ده (ینیه سی) تصادف ایدیلکده در. بوتون بویپراقلرده، کندیلرینه قلعه دن مرور تذکره سی ویا پاسپورت ویریلش ویا هر هانچی بر صورتله حمایه ایدیلش اولان اشخاصک اسامیسی موجوددر. تمامیه صاغلام اولارق بولونان باپراق دوردنچی آیک یکریمی دوقوزنده یازیلشدر؛ فقط سنه سی آیریمجه محر ده کیلدر. بو عینی کون ظرفنده یکریمی بش کشیدن آز اولمایان اسامی لیسته سی قید ایدیلشدرکه، ذکر ایدیلن زمان ظرفنده، هر حالده بلکه ده خصوصی حرب شرائطی داخلنده، مناقلاتک نه درجه ده چوق اولدیغنی کوسه تریر [۱].

«شتاین» داها شرقه دوغری تقریباً یدی یوز الی کیلومترودن فضله بر مسافه اوزرنده، دوکولش بالیقندن یاپیلش، بربرلینه متصل دیوار بقایاسنی کشف ایتکه موقق اولمشدر. چوق داها صوکرالری «سو - چو» شهرینک شرقنده وجوده کلش اولان تمامیه صاغلام دیگر برسوره منتهی اولان بوسور، شمالده اقامت ایدن باربارلرک وبالخاصه

[۱] باقیکن: [Samlede Arhandlinger] ج ۳، ص ۴۱۷ و متعاقب؛ «میران و تون - هوانغ» دهک تورکجه رونی یازیلشله محرر یازمه لر، نامیه «آسیا انجمن قرالیسی مجموعه منی» ظرفندن ۱۹۱۲ تاریخنده نشر ایدیلن «شتاین» ک اثری [۱].

« هیوانغ - نو » لرك جنوبی مواصله بولنی قایماق و دولایسیله چینی استیلالرینه قارشى قویه بيلمك ایچین دها قبل المیلاد چینلیلر طرفندن انشا ایدیلش اولسه کرکدر . تقریباً دورت کیلو مترو فاصله لی مسافهلر داخلنده معظم قاراغول قولهلری ایله بونلرك جوارنده غاریزون اقامتگاهلری بقایاسنه تصادف ایدلمکده در . بو خرابهلرده ینه ییغینلرله یازمه محررات موجوددرکه ، همان کاملاً چینجه اولارق تحتہ صفهلر اوزرینه یازیلش صرف عسکری وثیقه لردن عبارتدر . اک اسکی تاریخی اولانی قبل المیلاد ۹۸ تاریخنده یازیلشدر . بو وثیقه لری میلاد دورینه عائد ممکن اولان هر درلو مهم معلوماتی احتوا ایتمکده در : اجرت ، اعاشه ، عسکرلرك تسلیمی ، اوپتیک تلغراف خدماتی ، پوسته جیلق الخ . . . کی .

بوسور بقایاستنک جنوبنده بویوک « تون - هوانغ » واحه سی وارددرکه ، « شتاین » بلکه اک شایان دقت کشفیاتى بو واحه یه مدیوندر . بوراده « بیک بودا » مغاره لری یعنی قایا جدارلری ذروندنه بری دیگرینک یاننده اولق اوزره ایکی ویا متعدد قات حالنده اوست اوسته تخمیناً بشیوز دانه مغاره واردر . بومغاره لرك موجودیتی اولجه ده معلومدی ؟ فقط هنوز تحری ایدلمه مشدی . بو مغاره لرك قسماً معظم دیوار ترسیاتیله تزین ایدلیکی تحریات نتیجه سنده آ کلاشیلدینی کی ، کذلک بورالرده منشأ لری بودی اولق اوزره [۱] آز چوق تخریاتنه معروض قالمش هیکلر بولوندى .

یرلی اهالی ایسه بالعکس بومغاره لری بوکون بیله مقدس تلقی ایتدکرندن داخلنده کی صنعت اثرلریته دو قونمق ممکن اولامادی . فقط « شتاین » ک موجودیتی ایشیتدیکی بویوک برکتبخانه ، برقچ سنه اول ، تائویست بر راهب طرفندن تصادفی اولارق کشف اولونمشدی . راهب بو خزینه یی بویوک بر قیصقا نخلقله محافظه ایدیوردی ؛ فقط « شتاین » طاتلی سوزلرله ، مونس ومعقول دلیللر ایله ، وبالخاصه ، فوق العاده مقتدر بر شخصیت اولان جینی رفیقنک سیاسی مظاهرتی نتیجه سنده ، راهبی اقناع ایدهرک خزینه نك بولوندی یه کریمکه موفق اولدی . « شتاین » تقریباً بیک سنه برمدت کیزی قالان وفره سک ایله اورتولو اولان یان قاپودن ایجری کیردیکی زمان ، کندیسنى قراکق بر محلیه بولدی . بوراده یردن اون قدم

[۱] [مغاره لرده کی آرکه ئولوژیک تدقیقات بهالیو طرفندن اجرا ایدیلشدر . Les grottes « Touen - Houang » ۱۹۲۰ سنه سیندیری . بش جلدی ده انتشار ایتشدر . مرکزی آسیاده بهالیو هیأتی طرفندن دورت ترتیب اوزرینه لوحه لرو وجوده کتیریلشدر .]

ارتفاعه قادار طبقه طبقه یوکسه له نال یازیسی دمتارینه تصادف ایتدی؛ بونلرک مجموعی، بالاخره اکلاشیلدیغنه کوره، تقریباً بشیوز قدم مکعبی ایدی. «شتاین» داها صوکر، کتبخانه نك اورا نه یرلشدن صوکر قووغنك دیوارله اوروله سی کیفینك بیک سنه سندن صوکر، کتبخانه بی احتمالکه دوشمان تجاوزندن مصون بولوندر مقامله، وقوع بولدیغنی تثبیت ایتدی.

اوزماندن بری بوخزینه یه هیچ کیمسه ال سورمه مشدی. خزینه، بوقادار اوزون بر مدت قابلی قالماسنه رغماً، کاملاً مکمل بر حالده اولوب رطوبتدن اصغری درجه ده بیله متأثر اولما مشدی. اولابرقاق دمت اوراقی دیشاری یه چیقارهرق تدقیق ایتمک ایچین مساعده ایسته دی. «تون - هوانغ» ده برچوق آیلر دوام ایدن اقامتی اثناسنده، راهبه نظر آ چین عقائد دینه سنه عائد اولمایان کتابلرک هان هان کافه سنك تدریجاً دیشاری یه چیقاریلانسی تأمین ایتدی. مرکزى آسیاده استعمال ایدیلن مختلف لسانلرده محرر برچوق مختلف یازمه لری احتوا ایدن بوبوک خزینه، بوضورتله «شتاین» ك الله کجی. بوخزینه میاننده مثلاً، ایک قوماش اوزرینه محرر مکمل ئورکولی ترسیمات واردی که، وقتيله معبد سنجاغی اولارق استعمال ایدیلش اولماسنه رغماً، راهب طرفندن قطعاً اهمیت ویريله مشدی. «شتاین» یکریمی دورت صندیقدن آشاغی اولمایان یازمه لر ایله صنعت ترسیمه عائد اثرلری، ئورکو و بوکا نماثل اشیایی لوندرده کی اوینه کوندردی؛ مع مانجه متعدد هیاتلره سرمایه اولاجق داها برچوق اشیاده قالمشدی [۱]. «شتاین» ۱۹۱۳ - ۱۴ سنه سنده یکیدن تورکستانک جنوب قسمنه سیاحت ایتدی. بوراده ده تکرار مهم کشفیاتده بولوندیغی اکلاشیلور؛ فقط بوسیاحته عائد تفصیلاتی هنوز ویره جک بروضعیتده ده کیلم.

فرانسز سینولوجی «پهلیو» چینه وقوع بولان اساسلی سیاحتی اثناسنده ۱۹۰۶ و ۷ تاریخنده تورکستانده اوغرادى؛ زیارت ایتدیکی برچوق یرلردن صوکر «تون - هوانغ» ده

[۱] باقیکر: اورل شتاین: Ruins of desert Cathay. Personal Narrative of explorations in Central Asia and Westernmost China ج ۱ و ۲، لوندرد ۱۹۱۲ - Serindia, Detailed report of explorations in Central Asia and Westernmost Asia Chira carried out and described by Aurel Stein. — متعدد طللرک معاونتيله وجوده کلن بوائر «اوقسفورد» ده ۱۹۲۱ سنه سنده ۵ بوبوک جلد اوله رق انتشار ایتشدرد ۱۰ - ۳ جلدلرند برچوق رسملر، دردنجی جلدده بولونان اشیالرک رسملری ایله برلکده اامیسی، بشنجی جلدده ایسه زیارت ایدیلن حوالینک خصوصى خریطه لری موجوددر.

کلبدی؛ «شیتاین» طرفندن مغاره ده براقیلان یازیلرک مهم بر قسمنی باریسه کوندردی [۱]. کذلک ژاپونیساده عینی محله هیأتلر کونده رمشیدی. ۱۹۰۲ سنه سننده بو دیست راهب «غراف - اوتانی»، «قوچا» حوالیسند چالیشدیغی کی ۱۹۱۰ سنه سننده ژاپون «تاتس هیبانا» Tatshibana، «ملککتک شالنده» (تورفان) وجوبنده دولاشدقین صوکر «تون - هوانغ» ده مختلف یازمه لر بولدی. بو خزینه دن متباقی قالان اشیا ایسه، الیوم چین حکومتی طرفندن پکین ملی کتبخانه سنه سوق ایدیلمش بولونویور.

شرقی تورکستانده صوکر اون بش سنه طرفنده مختلف جهتلردن نه درجه حاملی بر فعالیت کوستریلیدیکی بوقیصا خلاصه دن آکلاشیله جنی کی، بوقهالتیدن، استحصال ایدیلمن نتیجه لرک درجه اهمیتنه و بوراده وقیله شایان دقت قارما قاریشیق بر مدیت یاشامش اولدیغنه دائر معین بعض فکرلر حیقاریلمش اولاجقدیر.

بو ایضاحاتدن اکلاشیلورکه بالخاصه دینی ماهیتده معظم مبانی بقایاسی کشف اولونمشدر؛ بومبانی، اولجه ده ذکر ایدیلمی کی، اسلامیتدن اولکی دورلرده تورکستانده برلشمش اولان اوچ دینه عائددر. بوقایانک اک چوغنی بودیلکه عائد خاطرملر تشکیل ایدر. مع مافیه مانجه نیم وخریستیانلق ده صوکر درجه شایان دقت بر چوق ایزلر براقشلدردر. کرک بوبنالر داخلنده، کرک عینی دینی مقصدله استعمال ایدیلمش اولان قایا قو ووقلرنده صنعت نقش هیکل تراشی ویا دیگر شکلره، مثلاً یازمه لر داخلنده مینیاتور شکلری کی، تمثیلی صنعتک شایان دقت پک چوق تظاهراتنه تصادف ایدرز. بو صنعتک انتشار ایتدیکی یرلردن اک مهمی هندستانک شمال غربی گوشه سننده «قندهار» شهریدرکه، وقیله بوراده «یونان» تأثیراتی آلتیده کندینه خاص بر صنعت انکشاف ایتدیگنی، مثلاً «آپولون» تصویرلرینک «بودا» رسمیری ایچین اورنک اتحاد ایدیلمش اولماسی اثبات ایتمکده در.

تورکستانه کلنجه، بوسنعتیه قسماً ایران صنعتندن، قسماً ده یونان - یزانس صنعتندن اولق اوزره غربدن دائماً قارما قاریشیق بر شکل آلان اسلوب اختلاطی حالنده مؤخر بر مداخله وقوعبولمش، وبوصورتله تشکل ایدن تورکستان صنعتی ایسه، تکرار، کورولدیکی کی، بوتون شرقی آسیا دینی صنعتی ایچین بر ارتباط حلقه سی وظیفه سنی ایفا ایتمشدر. فقط بوتون بولرده پک چوق مشکوک نقطه لر موجوددر. صوکر زمانلرده تدقیقاته آماده

[۱] بافیکز: تورکیات مجموعه سی، ج ۲، ص ۴، نوطه ۱

بولونديريلان زنکين مالز مه سایه سنده بوساحه ده موجود پک چوق مهم مسائلک چله انتظار ايدلمکده در [۱] .

اليوم بويوک حکومت مرکز لرنده کی موزه و کتبخانه لرده بولونان مکشوف يازمه لری ايله ، اسکی چین نمونه لری نه توفیقاً ، چه تدلیش تحت اوزرینه وجوده کتیریلن طبع لردن مرکب اولان بويوک خزینه ، احتمالک داهای فضله بر قیمت و اهمیتده در . بوتون بو اثر لردن نتایج علمیه استحصالی ایچین سنه لری قوجاقلایاق عظیم مساعییه احتیاج واردر . بویازمالرده هر شکلده مالز مه موجوددر : تاحا لوحه لری ، قاین آغاجی قابوخی ، خورما یراق لری ، - که ، یه خورما یراق لری اوزرینه محرر هند محررانی کبی ، هر یاقراقده بربری اوزرینه تام تطابق ایدن دلیکلردن کچیریلن ایپارله بر مجموعه حالنده محافظه ایدیلشدر . کوسه له ویا اینجه دری ، کاغد وایپک . بوسوک ایکی ماده کاه آز چوق اوزون طومار لری حالنده وکاه علی العاده بیلدیکمز کتاب شکلنده در . الفبا اعتبار یله ده پک مختلف چشیدلر واردر . لسانلره کلنجه ، هیچ اولماز سه بردوزینه قاداردر که ، بر قسمی بو کونه قادار قطعاً معلوم اولمایان و آنجاق معناسی شیمدی اکلا شیلما یه باشلایان مختلف لهجه لردن عبارتدر . محتویاته کلنجه ، قسم اعظمی دینی در ؛ اوقادار که ، یوکسک بر قیمت ادبیه سی اولان لری ده بر معتاد دینی بر اساسه استناد ایتمکده در . بونلر میانده هر نوع وثائق ، خصوصی مکتوبلر ، الخ ... ییغینلر تشکیل ایتمکده در . حقیقی معناسیله ادبیات تاریخیه کتابلریک ، مع الاسف ، قطعاً موجود اولمادیگی کورولور .

بو کشف ایدیان اثر لرده کی مختلف لسانلری تدقیق ایدرکن ، اولاهند منشأ لردن کلن لسانلردن باشلایالم . بومیانده ، مملکتک جنوب قسمنده « ختن » ده « شتاین » طرفندن کشف ایدیلن تحت ویا کوسه له اوزرینه محرر بر طاقم یازمالر - که یوقاریده بوکا اشارت ایتشدک - خصوصی بر موقع اشغال ایده لرلر . بونلر ، باشلیجه ، یوقاریده موضوع بحث اولمش

[۱] - آلمان عالم لری طرفندن کشف ایدیلن صنعت اثر لریک بويوک بر قسمی « فون لوقوق » طرفندن « خوچو » ، شرق تورکستانده « تورفان » شهرینه کوندریلان ایلاک پروسیا قرالیتی هیأت سفریه سی طرفندن کشف ایدیلان اک مهم غنائم حقنده ۱۹۱۳ سنه سنده برلینده نشر ایدیلن فاقسیمیه ایدیلش اثرده موجوددر . عینی مسأله حقنده یه عینی مؤلفک « اورتا آسیاده بو دلیکه عائد مؤخر آثار عتیقه » ادلی اولوب تاریخی مسألی مفصلاً تدقیق ایدن چوق مهم دیگر بر اثری ده واردر که ، ۱۹۲۲ تاریخندن شیمدی یه قادار دورت جلدی انتشار ایتشددر : برنجی جلد پلاستیک ، ایکنجی جلد مانجه ییشت مینیاتورلر ، اوچنجی جلد دیوار رسم لری ، دوردنجی جلد دیوار رسم لری عائد آتلاس .

اولان Kharosthi یازیسيله Prakrit لهجه سی ایله محرر هر نوع وثیقه لر ومکتوبلردن مرکبدر؛ بونلرک میلادی ایکنجی و اوجنچی عصره عائدتی لازم کلکدهدر. بو دورده هندیلرک «ختن» و جوارنده چیلیر ایله برابر یاشامش اولملری ایجاب ایدەر؛ زیرا بو وثیقه لر، بعض هند افسانه لريله، از جمله «تاقساسیلا» Taxasila [Taxila، شمال غربی هندستان] سکهنه سنک همالایانک شمالنده کی چوله تبعیدی حقنده کی افسانه ایله کسب ارتباط ایدیور. بوکا، مقابل، متعاقب عصرلره عائد اولوب قسم اعظمی خصوصی براهمی یازسی تعبیر ایتدکری حلزونواری هند یازی نوعيله سانسقريجه تالیف ایدیش اولان هند یازمه لری بر ایکی مثلی داها فضله در. بونلر باشلیجه «بودیزم» عقائد دینه سنه عائد یازیلر ویا یازی قیرینتیلریدرکه، قسماً بودیزمک داها مؤخر عناصرینه تعلق ایتکدهدر؛ فقط بو میانه دیکر بر چوقلری داها بولونمدهدرکه، شیمدی یه قادار یالکیز اسملریله ویا خود بالخاصه چینجه ترجمه لری دولایسیله بیلنمکده اولوب بوراده بردنبره میدان چیممدهدر. جنوب بودیزمک مقدس لسانی «پالی» اولدینی حالد، بوراده کی یازمالرک همی سانسقريت لسانيله تالیف ایدیشدر. بونلرک پالیدن سانسقريجه ترجمه ایدیلدکری ویا پالی لسانيله اولان متلرک مؤخر نمونه لری اولدقلری دوشونولورسه، پک یا کیش بر نقطه نظر تعقیب ایدیش اولور. شو جهت ثابت اولمش تلقی ایديله بیلیرکه، بودیزم اعتقادیاته متعلق اک اسکی کتابلر عن اصل «فاوتما بودا» نک مملکت لهجه سنه توافق ایدن «پراکریت» لهجه سيله تالیف ایدیش واوندن صوکر، قسماً عمومیتله کلاشیلان «سانسقريجه» یه و قسماً «پالی» لانه ترجمه و ترجمه دوام ایدیشدر. بو ایکی لساندن سانسقريت لسانی، التنجی عصرده هندستانده ترقینک اک یوکسک نقطه سنه واصل اولان و مرور زمان ایله تمامیه برطرف ایدیلن شمال بودیستلرینک یازی لسانی اولشدی.

بوندن باشقا، بردنبره سانسقريت لسانيله یازیش هندستان صنعت شعرینه عائد بر طاقم محصولات تصادف ایدیور. بو محصولات، هند انکشافنک اک یوکسک ترقی درجه سنی کوستره بردوره، بشنجی عصرک بدایتنه عائد اولوب، بودوردن یالکیز «قالیدازا» اسمنده کی شاعری طانیور. حالبوکه بونلرک سفلری حقنده هیچ برشی بیلمیور.

تورکستان، بزه، عینی دوره عائد، ولوکه قسماً ناتمام پارچه لر حالنده اولسه بيله امید ایدیله یین بر زمانده، پک چوق اثرلر بخش ایتش اولویور: الهیلر، غرامی شعرلر، حکایه لر، دراملر،

الح... فقط بوتون بو اثرلر دینی بر تمه استناد ایتمکده در. بونلردن بر چوقلری، مهرانکی بر دورده ادبیات دینه نك وجوده کتیره بیله جکی الك کوزهل اثرلری تشکیل ایتمکده در. اکثر شاعرلرک اسملری معلوم ده کیلدر. مع مافیه بونلر آراسنده، اسمی مؤخر زمانلرده دخی محفوظ قلمش اولوب، یکانه اثرینی، چوق اسکی اولمایان بر زمانده هندستانده بولونمش اسکی بر یازمادن اوکر ندیکمز بردانه سنی قطعیتله تعیین ایده بیلورز : «Asvaghosa» .

مع مافیه «تورفان» ده کشف ایدیلن اثرلردن، الك چوق ایران فیلولوژیسی استفاده ایتشدرد. باشقا شکللرده ایراندن مدنیت طریق ایله مؤثراولدینی آکلاشیلان لسانی نفوذدن صرف نظر، مملکت خلقی آراسنده داها اسکی بر زماندن بری ایران عناصرینک موجودتی محققدر. قسماً شیمدییه قادار مجهول اولان مختلف اسکی ایران لسانلرنده بر چوق یازمالر میدانده چیقمشدرکه، بر معتاد، دین ایله علاقه دارد. بونلرک اکثرینک استناد ایتدیکی دین ایسه «مانیخه ئیزم» در .

بو دینی ایلمک دهه کشف ایتک شرفنی احراز ایدهن ذات، آلمان مستشرقلردن «ف. وو. ق. مولر» در. «مانیخه ئیزم»، اولجه ده ذکر ایدیلدیکی کبی، میلادی اوچنچی عصرده «مانی» اسمنده بر ایرانی طرفندن تأسیس ایدیلش، و بر مدت پک زیاده تعمم ایده رک بحر- سفید مملکتلرینه، یونان- روما عالنه قادار اتساع کسب ایتشدرد؛ فقط بالا آخره تدریجاً هریرده تعقیب ایدیلرک کوکندن احیا ایدیلشدرد. بودین حقنده شیمدییه قدر بیلین شیلری، همان منحصرأ «مانیخه ئیزم» ک خصملرینه، یعنی قسماً خریستیانلغه - پاپاس «اوغوستین» کبی- قسماً ده مسلمانلغه مدیونز. بو یولده بر «مانیخه ئیزم» ادبیاتی موجود اولدینی داها اولدن معلوم ایدی. فقط بو ادبیات هیچ بر ایز بر افاقسزین تمامیه نحو اولمشدی. نهایت، بکله نمه یین بر زمانده، هیچ اولمازسه اکسیک پارچالر حالنده، تورکستانده میدانده چیقدی. خصملرک «مانیخه ئیزم» ک علیهنده بولوندقلری نقطه لری ایضاحده کوستر دکلری همت هیئات عمومیه سیله تصدیق ایدیلسه بیله، شیمدییه قادار استناد ایدیله بیلن منبعلرده کی پک چوق مهم ماده لر آرتیق بوسوتون باشقا و صریح بر ماهیت آلمشدر. قطعیت و وضوح ایله تعیین ایدیله بیلن جهت، «مانیخه ئیزم» ک همان تمامیه اسکی «زردشت» دینه استناد ایتمی کیفیتدر. بو خصوص هرا یکی دین ایچین قاراقبه ریستیک اولان «ضیا» و «ظلمت»، «ای» و «فنا» پرنسپیی آراسنده کی ضدیتله اکلا شلمقده وصیرا تعقیب ایدن رحمانی و شیطانی موجودیتلر، الهمه اساطیری اسمار یله داها

بویوک بروضوح ایله میدان چیمقه درکه، «مانیخه ئیزم» ده کی بواسه لر زردشت دیننده کیلرک عیندر. مثلاً «زروان» Zarwan، «اهرمین» وداها برچوقلری... اولجه قبول ایدیلدیکی کی خریستیانلق عناصرینک «مانیخه ئیزم» قاریشماسی کیفیتنک - «مانیخه ئیزم» خریستیانلق ایله برابر یاشادینی واونک تأثیری آلتنده قالدینی غریبدن صرف نظر ایدیلیرسه - حتی بالذات «مانی» نک خریستیانلغی تأسیس ایدن عیسی پیغمبر لهنه اداره کلام ایتدیکی کورولدیکی حالده بیله، آرتیق صوگدرجهده شبهه لی اولارلق تلغی ایدیله سی لازم کلیر. بوویا شونقطهده «بودیلک» ایله ارتباط موجود کی کورونورسهده، بو، بلکه تورکستانده واقع اولان منفرد بر حادثه دن عبارتدر. «مانیخه ئیزم» نظریه سندن، جسمانی وروحانیلرک مختلف قدمه لرده کی صنوف تشکیلاتندن بوحقیقه لرده بحثه محل یوقدر. یالکز شوقاداری ذکر ایدلک لازم کلیرکه، مانیخه ئیست یازمالر اکثریا فوق العاده کوزل وسوسلی اولوب بر چوقلری مکمل مینیاتورلرله تزیین ایدلشدیر [۱]. بو، شبهه سز «مانیخه ئیزم» خاص برکیفیتدرکه، «اوغوستین»، تنقیداتی میاننده مانیخه ئیستلرک، کتابلرنده کی سرنامه لرله مینیاتورلری مختلف رنگلر و آلتون ایله تزیین ایتدکلرینی، و یازیلرینی جداً مستثنا خطاطلره یازدیردقلرینی شدتله مؤاخذه ایدیوردی... احتمالکه افسانهده «مانی» یه رسام لقبنک اضافه سی ده بونکله علاقه داردر.

ایران لسانلرنده تألیف ایدیلن مانیخه ئیزمه عائد یازیلر، لسانیات نقطه نظرندن دورت. زمره یه آیریلیر: اولاً پهلوینک «جنوب غربی» شکلنه پک یاقین اولان و ساسانی شاهلری طرفندن ۳-۷ نجی عصرده رسمی لسان اولارلق قوللانیلان و عینی دورده زردشتیلرک دین لسانی اولان برلهجه یی کورویورز؛ مع مافیه آراده شوفرق واردرکه، ساسانیلرک قوللانیدینی پهلوی لساننده، واسع مقیاسده، کلهلر آرامیجه یازیلدینی حالده عجمجه اوقونمق اعتیاد ایدلشدیر. [مثلاً malkā (حکمدار) یازیلدینی حالده «شاه» اوقونویوردی]. تورکستانده یالکز خانص عجمجه کلهلر استعمال ایدیلدیکنندن، عینی زمانده صوت اشارتلی عجملرک پهلوی لساننه نظراً داها اهتمامکارانه اولدیقندن، اوچنجی دن دوردننجی عصره قادار ایرانده ناصل قونوشولیدینی ایلك دفعه بوراده اوکره نیلمکه باشلامشدر. بوندن سوکرا، شمال غربی، ایران لهجه سی اولارلق تلقیسی لازم کلن و «آرشاکیان» سلاله سی طرفندن قبل المیلاد اوچنجی

[۱] [یوقاریده ۴۷ نجی صفحه ده کی نوطهده فون لوقوقک بحث ایدیلن ایکنجی اثرینه مراجعت ایدیکز.]

عصر دن بعدالمیلاد اوچنچی عصره قادار استعمال ایدیلن پهلوی لسانک برنوعی «پارتلرک لسانی» - که، «آندره آس» ک فکرنبجه بعض ساسانی کتابهلرنده تصادف اولونان «قالده و» - پهلوی لسانک عیندر [۱] - ایله برکی کورونهن دیگر برلساندن مثاللر بولویورز. بوراده مثلاً «اوچ» صفت عددیسه سی «hre» اولوب «Sih» ده کیلدر. «قاب» کله سی ایسه «Zird» اولوب جنوب غربی پهلوی لسانده ویکی عجمجه ده اولدیغی کی «دل» ده کیلدر .

اوچنچی برایران لسانی داها واردر ؛ پک بویوک بر اهمیت حائز اولان بولسان، قسماً سریانی-آرامی یازیدن چیقان چوق ظریف و حائز خصوصیت برالفبا اولوب اولا «ف. موللر» طرفندن شرح و ایضاح ایدیلان یازی ایله، قسماً دهینه «سریانی-آرامی» یازیسنک پک اساسلی صورتده تعین ایدیله مه بن برشککندن وجود بولان منحنی و مدور اویغور الفبای-که، بالاخره بالخاصه شرقی آسیاده بودیلر طرفندن و بوکون دخی بعض تبدلات ایله موغوللر و مانچولر طرفندن قوللائیلان ریازی در - ایله یازیلشدر [۲]. بولسان، آلمان ایرانیات متخصصلرندن «ف. آندره اس» طرفندن اسکی شرقی «صغدیانا» ایالتنک-«صغدیانا»، «سیر-دریا» ایله آمو-دریانک یوقاری مجرالی آراسنده «سمرقند» شهری ایله برابر «زرافشان» نهری اوزرنده کائن در - لسانی اولوب شرقی تورکستان جهتلرنده قونوشولدیغی شهبه سز اولان «صغد» لسانی اولارق اشارت ایدیلشدر. شیمدی یه قادار بولسان حقنده هیچ برشی بیلنمیوردی ؛ فقط عرب محرری «البرونی» ده بعض صغده آی اسملری مذکور دی که، بونلر، بو اوچنچی ایران لسانده کی کله لرک عیندر. Yaghnoibi تسمیه اولونوب اسکی صغده نک بردوامندن عبارت تلقی اولونان پک آز متعمم ایران لسانلرینه - که بوکون «پامیر» ده قونوشولمقده در - صوتی

[۱] [شمیدلک بوجھتک حلی، پروفیسور «ته ده سقو» طرفندن اجرا ایدیلان تدقیقات] «تورغان» ده کی غربی ایران متلرینک علم اللهجه سی، لوموند اوریا نتال ح ۱۵، ص ۱۸۴ و متعاقب [ایله «شهرتسلد» طرفندن] «په قولی ۱۹۲۴» حل ایدیلن «آرشا کیان» لهجه سنک اوکره تیلمه سی ایچین یازلش کتابه لره حائذ زنکین ویکی مالز مه ایله تفرعانه قادار تأمین ایدیلشدر.

[۲] باقیکز : ر. غوتیو R. Gauhtot، صغد الفبای [ژورنال آسیاتیک، اونجی سه ری، ح ۱۷، سنه ۱۹۱۱، ص ۸۱-۹۵] ؛ [عینی مؤلفک، موسیو «مهیه - meillet» نک مقدمه سنی ده احتوا ایدن «صغد غرامه ری حقنده تجربه» آدلی اثرنده بالاخره متعدد دفعلر تعدیل ایتدیکی ایضاحاته ده باقیکز [پارس، ۱۹۱۴-۱۹۲۳، ص ۱-۲۲: یازی بچی] ؛ «فون لوقوق» ک اویغور یازیسنه مدخل ماهیتنده اولان: «Kurze Einführung in die uigurische Schriftkunde» آدلی اثری [شرق لسانلری سه مینه ری نشریاتندن، ج ۲۲، سنه ۱۹۱۹، ایکنچی قسم] .

شرائط خصوصنده بالخاصه توافق ایتمکده اولان بولسان برنوع lingua franca حالنده تورکستانده وداها شرقه دوغری اولان یرلرده استعمال اولونمشدرکه، «مانیخه ئیزم»ک بالخاصه اعلان ایدیلدیکی لساندر . بر اویغور خانی طرفندن اویغورلرک اسکی شمال یاختی اولان «قاربالغاسون» ده ۹ نجی عصرک ایلك ثلثنده شمالی موغولستانده رکز ایدلمش اولوب «مانیخه ئیزم»ک اویغورلر آراسنده ویا هر حالده اویغورلرک حاکم اولدقلری یرلرده انتشارینی اعلان ایدن بویوک آبدہ کہ مع الاسف بوکون پک فنا بروضعیتده در . بو خصوصده چوق قاراقتره ریستیک بر ماهیت عرض ایتمکده در، بو آبدہ ده کی اویغورجه اساس کتابه، «رون» یازیلی ایله یازیلشدر ؛ فقط آبدہ نک دیگر بر طرفنده پک چوق سیلیک بروضعیتده اویغور القباسی ایله یازیلش دیگر بر کتابه واردر . «موللر» بو کتابه نک، اولجه ظن ایدلیدیکی کی، اویغورجه اولمایوب «صغده» لسانی ایله یازیلش اولدیغی سویلدور؛ بوندن باشقا صغده لسانی یالکز «مانیخه ئیزم»ه مخصوص بر لسانده ده کیلدر . عینی لسانده خریستیانغه و بودیلکه عائد یازمه لرده بولونمشدر . بولونان بواثرلر آراسنده بویوک برا کثرتی تشکیل ایدن وهان هپسی ده سانسقریت لساندن ترجمه اولونان بودیزمه عائد یازمه لر، بالخاصه «تون - هوانغ» ده نسبتاً پک ابی محافظه ایدیلش بر حالده ، کشف ایدیلشدر که، بونلرک اک اییلرینک، الیوم «په لیبو» طرفندن نقل ایدیلدیکی پاریس موزه سنده بولونماسی ایجاب ایددر . بونلردن برچوقلری صوک سنه لر ظرفنده فرانسر لسان علماسندن «روبرت غوتیو» طرفندن ترجمه ونشر ایدیلشدر . [۱] بوسطرلری یازارکن «غوتیو» علم عالمی ماتملره غرق ایدرک ۱۹۱۶ سنه سنده حریدہ وقات ایتشدر] .

بولسان زمره لرینه، ینه شیمدی یه قادار مجھول اولان، دور دنجی بر ایران لسانی داها داخل اولوبور . آلمان مستشرقلرندن «ه. لویمان» - که، بولسانی ایلك دفعه حل ایدن ذاتر - بو لسانی بدایتده II (b, a) ایله وصوکر «شمالی آری» لسانی اولارق اشارت ایتشدر . «لویمان» اول بولسانی آری (هندو - ایران) لسانلری داخلنده هند و ایران لسانلرینک یاننده اوچنجی وفرعی بر شعبه اولارق تصور ایتشدی . «شمالی آری» تسمیه سی - لسانک استناد ایتدیکی موقع حقنده کی نقطه نظر دوغری اولاماز سه ده - ینه عمومیتله مستعمل بر تسمیه در [۸] . حقیقته ایه بولسانک بوتون بنیه سی ایرانی اولوب قسماً شکللری اعتباریله اولجه

[۸] [صوک سنلر ظرفنده ایه «اورتا-اق» لسانی ویا ساده «ساق لسانی» تعبیری یرلشدر .]

ذکر ایدیلہن اوچ ایران لسانلرندن دما زیادہ اوریشیالیہ مالکدر. کلمہ خزینہ لرنده وبالخاصہ الکابتدائ مفہوملرایچین مستعمل تعبیرلر دہ ایسہ ہند عناصری اوقادار قاریشمشدرکہ، ایران لسانلرندن اولدقہ انحرافایدن برمنظرہ ارانہ ایتکدہ در. بونک سببی شودرکہ، بولسان ایران کوکندن کلش واوزون مدت شمال غربی ہندلیزلہ یقیندن تماس حاصل ایتیش و بوتامسی نتیجہ سندہ. تدریجاً اوہندلیلرک تکلم ایتدیکی لسانک تاثیراتی آئندہ قالمشدر. بولسان صاحب لرنک، قبل المیلاد ایکنجی عصر دن اعتباراً شمال غربی ہندستان دہ عصر لرجہ مدت حکم سورمش اولان «اندو۔ سکیت» لرک برزمرہ سی اولدینی ظن ایدیلکدہ در. فقط بو «اندو۔ سکیت» لرک کیملر اولدینی محتاج تأیید در. بونلردن بعضیلری ایچون «ساق» اسمی قوللانیلمقدہ در. قبل المیلاد عصر لرجہ مدت «تین۔ شان» ک شمال وادیلرنده اقامت ایتیش اولان برملتہ اضافہ چین محرر لری طرفدن قوللانیلان بو «ساق» عنوانی اسکی برشرقی ایران ملتی ایچون مستعمل اولوب پک معروف در. «فون لوقوق» و «لودہرس» طرفلرندن بیان و مدافعہ ایدیلن عمومی نقطہ نظرہ کورہ بولمت، شرقی تورکستان دہ «شمالی آری» لسانی ایلہ قونوشان «ساق» لردر؛ بوساق (?) اندو۔ سکیتلرنک لسان وصوت اشارت لری حقندہ کتابہ وسکیلردن اوکرہ نہ یلایدیکلریمز پک آزدر. مثلاً «اندو۔ سکیت» لرہ عائد سکلردہ کی «شہنشاہی» تعبیری «شمالی آری» لسانندہ کی gvastanugyasti (اللہ لک اللہی) ایلہ انتہالر خصوصندہ توافق ایدیور؛ کذلک z صوتی زینہ ys اقامہ ایدیلور : مثلاً Za a (پک) یرینہ ysara. شوراسی دہ نظر دقتی جالبدرکہ «شمالی آری» لسانندہ ایران اساسانہ استناد ایدن جہتلر غربی پامیردہ وبخصوص «شیغان» و «واہان» ایالتلرنده قونوشولان ایران لہجہ لری و «دافنان» لسانی ایلہ شایان دقت برموافقت عرض ایتکدہ درکہ، بورادہ برمناسبت فرض ایتک ضروریدر [۱]. فقط بالخاصہ غربی «پامیر» دہ پک اسکی زمانلردن بری «ساق» لراقامت ایدیوردی. مرکز ادارہ لری اولان «روقساناق Rhoxarake» اسمی۔ یونانی محرر قہ زیاسہ نظر آ۔ الیوم «شیغان» قومشو برایت اولان «روشان Rošan» (Rušnàn) اسمندہ مندرج در. اگر بو مختلف استنتاجلر دوغرو ایسہ، شمالی آری لسانی «ساق» لسانی اولارق کوسترمکدہ

[۱] یوقاریدہ ذکر ایدیلہن ایلاک اسکی لسان حقندہ A. Hjulær ک «غربی پامیردہ قونوشولان لسانلر» حقندہ کی آئندہ قیصہ ایضاحات ویریلشدر.
(او. اولوفسون O. Olufsen ک ادارہ سندہ ایکنجی دانیامرقہ «پامیر» هیأت سفیریہ سی)، قونہاغ.

حق قازانیلمش اولور . حالبوکه بوجهت دیگر طرفلردن - روس « von Staël Holstein » ونورو جلی « Sten Konow » طرفلرندن ب رد ایدیلشدر . بونلرک نقطه نظرینه کوره « شمالی آری » لسانی قونوشان ملتک « طخاری » لر اولماسی لازمدر ؛ لسانلری، اسکی برعرب محررینک سویله دیکی کبی، عجمچه یه پک یاقیندر .

« طخاری » لرک حقیقی مرکزی بو کونکی « افغانستانک » شمالنده کائیدی . فقط « طخاری » لر شرقی تورکستانک جنوب قسمنده اقامت ایتیشلردی که ، « هیوئن - چانغ » طرفندن « تو - هو - لو = tu - ho - lo » شکلی آلتنده قسماً اسکی سکنه اولارق [اسکی تو - هو - لو] ذکر ایدیلکدهدر . هند منبعلرنده « اندوسکیت » لرایچون « طخارا » Tukhara اسمی کچمکدهدر . « اندوسکیت » تعبیرینک مختلف جنسیتلری احتوائتیدیکی ایسه شبهه سزدر . او حالده « شمالی آری » لسانی قونوشان ملتک حقیقی ا - می شیمدیلک تعین ایتمه مش اولارق قالاچقدر . برچوق متبعلر بولسانی بی طرف برتسمیه اولارق « ختن لسانی » نامیله یاد ایدیورلر : بوکا مقابل « طخاری » تعبیری، براز صو کرا کوره جکمز وجهله، بوسه بوتون باشقا برمعنده تقرر ایتیشدر . هر حالده بالخاصه تورکستانک جنوب قسمنده یرلشمش اولدینی آکلاشیلان « شمالی آری » لساننده استصغار ایدیله میه جک مقدارده یازمالر بولونمشدر که، هند براهمی یازیسیله یازیلشدر؛ بونلر قسماً مصالحه عائد وثیقلر، قسماً ده بودیزمه عائد بویوک متلردر . بو هرایکی غروب آراسنده بعض لهجه وزمان فرقلری موجوددر . ایلاک ذکر ایدیلن زمیره نلک لسانی، صوکنچی زمیره نه نظراً، همان همان مؤخر برتکامل عرض ایتدیکی کبی، لسانک شکلندهده بعض نوع فرقلر تبارز ایتمکدهدر . بونکله برابر بوخصوص ایچین داها قطعی دلیللر ابرازی مستقبل تحریاته وابسته برکیفیتدر . نشر ایدیلنلر، یازمالرک پک جزئی بر قسمی تشکیل ایتمکدهدر . براز اول ذکر ایدیلن عالمردن باشقا، بالخاصه، یوقاریده اسمی کچن فرانسر متبعی « غوتیو » نکده بوساحدهده بویوک خدمتلی کچمشدر .

لسان نقطه نظرندن واقع اولان کشفیات، یوقاریده ذکر ایتدکریمز منحصراً ده کیلدر . داها برطاف شایان دقت کشفیاتدهده بولونلشدر . بالخاصه تورکستانک شمال حوالیسند « تورفان » و « قوچا » ده بولونمش اولان یازما پارچالردن برچوقلری براهمی یازیسیله یازیلشدر؛ فقط قسماً « هورنله Hoernle » قسماًده « لویمان Leumann » طرفندن قرائت ایدیلان بویازمالر تمامیه مجهول بر لسانده یازیلشدر که ، بو لسانی آکلامق شوویه دورسون، بونک هانکی

لسان اولدینی بیله تعین ایدیلهمه مشدر . « لویمان » 1 نومرو ایله ذکر ایتدیکی بو لسانی بالاخره « کاشغرجه » تسمیه ایتشدی که ، مسعود برتسمیه اولمایان بوعنوانندنه الیوم تمامیه واز یکلمشدر . بولسانه ، پراتیک اولدینی ایچین ، بالاخره عمومیتله قبول ایدیلن براسمی ایلك بولان ذات « ف.و.و. مولر » ایدی . بو تسمیه نك دوغریلغی ، فی الحقیقه بعضیلری طرفندن ، موجب مناقشه کورولشدی . « مولر » ، بودیزمه عائد اوینورجه بر یازمه نك خاتمه سنده « Maitrisimit » ، بو یازینك هند لساندن « طخری Tochri » لساننه نقل ایدیلدیکی و « طخاری » دن تکرار تورکجهیه ترجمه ایدیلدیکی حقیقه بر قیده تصادف ایله مشدر . بو یازما ، ذکر ایتدیکمز مجهول لسانده یازیلش اولان مختلف یازمالر ایله برابر کشف ایدیلشدر که ، بونلر میاننده تورکجه یازمایی احتوا ایدن عینی اثرک « Maitreyasamiti » ناتمام پارچه لری موجوددر . بو پارچه لردن بو اثرک « طخاری » لسانی اولدینی آکلاشیلیور [۱] . یوقاریده سویله دیکمز کی ، باشقالری بواسمک داهای زیاده « شمالی آری » لساننه عائد اولدینی ادعا ایتشلردر . برلینده بولسانده یازمه لر ، ایکی کنج مستشرق « زیغ - Sieg » و « زیغلینگ - Siegling » طرفلرندن ، لایقیله تدقیق ایدیلش و برلین [آقاده میسی طرفندن ۱۹۰۸ تاریخسنده نشر ایدیلان « طخاری » ، « اندوسکیت » لرك لسانی] ادلی اثرده بو ایکی عالم بو لسانک ، یکدیگرلرندن اولدقجه آری ایکی لهجه دن تشکل ایتدیکنی - بو ایکی لهجه یی A و B اولارق کوستریورلر - و هرایکی لهجه آراسنده کی مناسبتک پک قارا کلق و مشکوک اولدینی بیان ایتدکدن صو کرا ، لسانک شکل لرینی و خزیننه کلاتی تدقیق ایده ک بونک اندو - جرمن لسانی اولدینی ، فقط - شایان دقتدر که - اندو - ایران قومشولسانلرندن تمامیه آری بولوندینی ، و بوکا مقابل جنوبی و غربی آوروپا لسانلرندن اولان « یونان » ، « لاتین » ، « کلت » و « جرمان » لسانلری ایله علاقه دار بولندینی نتیجه سنده قرار قیلمشدر . سکز صفت عددیه سی A لهجه سنده Okadh ، B لهجه سنده Okdh = روجه : okto ، لاتینجه : octo [فقط سانسقریت لساننده : astau] ؛ یکریمی صفت

[۱] بواسم حقیقه « مولر » و « زیغ » ه باقیکن Maitrisimit و « طخاری » (پروسیا آقاده میسی اجتماع راپوزی ، ۱۹۱۶ ، ص ۳۹۵) « مولر » : « طخری » و « قوشان » (اجتماع راپوزی ، ص ۵۶۶ و متعاقب) ، [بوندن ماعدا Feit ، طخاری مسأله سنک حال حاضرده کی وضعیتی ، شرقی آسیا مجموعه سی ، ج ۸ ، ۱۹۱۹ - ۱۹۲۰ - St . konow ، « اندوسکیت لر حقیقه کی مقاله سی ، عینی اثر ، ص ۲۲۰ و متعاقب] .

عددیہ سی A لہجہ سندنہ : wiki ، B لہجہ سندنہ = ikan = رومجہ دوریہ نلرک لسانندہ : vikati ، لایتنجہ viginti ؛ یوز صفت عددیہ سی : A لہجہ سندنہ kandh ، B لہجہ سندنہ kante = رومجہ hekaton ، لایتنجہ centum [kentum او قونور] ، فقط اندو - ایران لسانندہ satam ؛ «بارکیر» کلہ سی A لہجہ سندنہ yuk ، B لہجہ سندنہ yakwe = لایتنجہ equus [فقط سانسقریت لسانندہ asva-s ، ایران قدیم لسانندہ aspa] ؛ «کوپک» کلہ سی B لہجہ سندنہ ku = یونانجہده kuon ، kyon [سانسقریت لسانندہ sva ، svan] ؛ «دیگری» معناسنہ aleyek لایتنجہده : alius . مجهول صیغہ شکلرینک لایتنجہ ایله «کلات» لسانندہ عینی انتہالار عرض اتمہ سی پک قاراقترہ ریسیتیک برکیفیتدر .

مثلا B لہجہ سندنہ «Cmetar» [معناسی : دوغویور] ، لایتنجہده : «Nascitur» در ؛ مع مافیہ بولسانک ، بوتون خارجی شکلریلہ ، مذکور اسکی اوروپالسانلریلہ مقایسہ ایدیلنجہ ، اوقادار قوتلہ تورپولنش و دیکشمش اولدینی کورولورکہ ، ایلک لحظہده ہیچ برقرابت - ولوکہ بوقرابت انکاری ممکن اولمایاجق بر صورتده اثبات ایدیلش اولسین ! - کوزہ چاریماز . بوقومک تورکستانہ نہ صورتلہ کلدیکی حقندہ ہیچ برشی بیلمیورز . اوروپالیرک و قتیلہ آسیادہ یرلشمش اولمالری تقدیرندہ - کہ ، چوق شہہلی برکیفیتدر - بوقومدن ماعداسنک اوروپایہ مفروض مهاجرتلری اثناسندنہ بونلرک آسیادہ قالماسی احتمالی قطعاً وارددم کیلدر . بونلرک ، تاریخک قید اتمہدیکی زمانلردہ ، ہرہانکی برغیر معلوم مهاجرت اثناسندنہ غریدن کلش اولمالری لازم کلکدہدر . فقط بو مهاجرتک زمان و طرز وقوعی مجهولدر . مع مافیہ شایان دقتدرکہ ، اسکی چین کتابلری ، بو حوالیدہ سا کن قرمزی [صاریشین] صاحبی وماوی کوزلی بر قومدن بحث ایدہرلر ؛ بوندن باشقاء «تورقان» دہ کشف ایدیلوب برلینہ نقل اولنان فرہ سسقولر اوزرندہ دیگر خالص شرق تپلری یانندہ ، طبقی اوروپالیردہ اولدینی کی ، صاریشین وماوی کوزلی رسملر موجوددر .

بوايضاحاتدن شونتيجہ چيقارکہ ، «فون لوقوق» کورہ بوکون دخی تورکستاندہ مشاہدہ ایدیلن بو صاریشین تپ «طخاری» لسانیلہ قوشان قومہ عائددر ؛ بونلرک ، بالخاصہ تورکستانک شمال قسمندہ یرلشمش اولمالری محتملدر . «پہلیو» نک ، جوارندہ تاحتہ لوحہلر اوزرینہ B لہجہ سیلہ یازیلش کاروان باساپورطلری بولش اولدینی «قوچا» دہ بولسانک داھا یدنجی عصرده - بتاحتہ لوحہلر اوزرندہ بولونان بر حکمدار اسمی بوتاریخی کوستریور -

عمومی لسان اولارق استعمال ایدیلش اولدینی آکلاشیلیور. مع مافیہ محافظہ ایدیلش بوتون یازما بارچالز - که آلمان هیئتلرینک برلکده کتیردکاری ۸ لهجه سیله یازیلش اولان برقاچ یازمه مستثنا اولارق همان کاملاً B لهجه سیله یازیلشدر - دوغریدن دوغریه ویا دولایسیله «سانسقریجه» دن ترجمه ایدیلش اولوب برعلاج کتایندن ماعدا همان هپسی بودیزمه عائددر . کذالك برقاچ درام بقایاسی ده بودی افسانه لره استناد ایتکدهدر . هنوز انتشار ایتمش اولانلری چوق ده کیلدر . قسماً متنلرک ترجمه ونشری دولایسیله وقسمأده لسان تدقیقاتی نقطه نظرندن بویوک خدمتلی اولجه ذکر ایدیلهن متبعلردن باشقاء فرانسر «سیلوهن لهوی» ایله «مهییه» یهده بو خصوصده آریجه مدیوتر [۱] .

تورکستان کشفیاتی، تورک فیلولوژیسی ایچین اولدینی قادار، دیگر هیچ بر فیلولوژی ایچین بودرجه مبذول بر منبع کشاد ایتمش ده کیلدر . اولجه ده اشارت ایتشدککه، تورک عنصری اویغور حاکمیتی آلتنده تورکستانده کی اهلینک کیتدکجه داها بویوک بر قسمی تشکیل ایدهرک نهایت یکانه حاکم ملت موقعنه یوکسهلمکه موفق اولدی . کشف ایدیلن یازمه لر ایله بلوق طبعلرده مشاهده اولونان بویکیته، هیچ ده موجب حیرت برشی ده کیلدر . بوکونه قادار المزمه کچن اک اسکی اویغور تورک اثری، تعلیمی ماهیتده بویوک بر منظومه دن عبارت اولان «قوداتقو بیلیک» درکه، ۱۰۶۹ تاریخنده «کاشغر» ده تألیف ایدیلشدر . مع مافییه شمالی موغولستانه عائد قسماً پک معظم تورک کتایهلری اولدقجه داها اسکی اولوب بو میاندیمه تاریخلری قطعی اولانلری سکیزنجی عصرک ایلک ثلثنه عائددر . الیوم تورکستانده اولدقجه موثوق بیلدیگمز لسان شکلی همان کتایهلرک لسانی ایله عینی سویه دهدر ؛ یالکیز لهجه اعتباریله فرقلیدر . تورکجه یازمالرنده استعمال ایدیلان یازی طریزی ایسه پک قوتلی اولارق تخالف ایتکدهدر . اک صیق قوللانیلانی، یوقاریده ذکر ایدیلهن اویغور الفباسی اولوب فقط بونک یاننده مانیجه ییست و نادرآده برامهی یازی و نهایت داها نادر اولارق ده قاراقته ریستیک رون طریزنده کی یازی واردر . بو اوچ دیندن اک زیاده انتشار ایدهنی «بودیزم» در . بونک انتشارینه سببده بالخاصه هند دین و افسانه ادبیاتندن یاییلان ترجمه لرله قسماً اصللرینه مالک اولمادیغمز دیگر لسانلر و بالخاصه چینجه دن ترجمه ایدیلش اولان اثرلردر .

[۱] اوزماندن بری شواترل انتشار ایتشدر : «زیغ» و «زیغلینگ» : طخاری لسانی تعبیلری
ج ۱: منتلر [ترانسکریپسیونلی وقوبهلی] برلین - لایپزیغ ۱۹۲۱ ؛ بونک ایچین باقیگیز : «شولسه»،
آلمان ادبیات مجموعه سی، ۱۹۲۳ .

فقط بولردن باشقا هند اصلندن متنلرده بولونمشد: «تورقان» ده بودورده معلوم اولماسی ایجاب ایدن بویوک هند داستانی «مهابهاراتا» ده کی افسانه لرك برقاچ تورکجه طبعلی کی . بومیانده برطاقم مایحه ییست متنلرده پک مهمدر . مثلاً بونلرك آراسنده، مفید اولدیغی قدار، دین تاریخنه عائد پک مهم . معلوماتی ده احتوا ایدن اصطلاحات مجموعه لری که هر نوع معصیات و عباداتک ممکن اولان تفصیلاتی، معصیاتک نوع و درجه لینه کوره صورت عفوی حقنده ایضا حاتی جامعدر [۱] . بو میانه داخل اثرلردن بریسی ده، «تون - هوانغ» ده منتظم بر حالده کشف ایدیلن کوچوک برکتبدر . بواثر، نفیس برچین کاغدی اوزرینه اسکی رون یازیسی ایله یازیلشد . «شتاین» ک طلبی اوزرینه ترجمه ونشر ایتدیکم [۲] بو کتابک - که، اسملری مذکور اولوب ترجمه مجهول علم مؤسسه لرنده تحصیل ایتش اولان ایکی چوجوق ویاکنج آدم ایچین یازیلشد . - پک قیصا برچوق مبحثلرنده، تحتنده اوتوران برچین قیصری، آبی ویابان دوموزی آراسنده مجادله، کوچوک آوصنه لری و بوکا بکنزه برچوق اوافق وضعیت تقریرلری وارد . بوتون بو قیصا تصویرلر نهایتنده، «شوایی در ویا فنادر» شکلنده ایضاحات وارد ؛ بونک سعادت ویا فلاکتی بیلدیره ن برفال کتابی اولدیغی ظن ایدیورم . متنک رسم وزارلریله بر نوع اویون اولدیغی خصوصنه، دوتم «نزیاس ته غنر» Esaias Tegnér «بالاخره نظر دقتی جاب ایتشدی، اویونچی، طاشی، آندینی زاره کوره ایی ویا فنا تلقی اولونان رسم اوستنه وضع ایدیور . بوتفسیر حد ذاتنده پک مهمدر . نهایت خریستیانلغه عائد بعض متنلر وارد که، بونلرك آراسنده، سحر باز لرحه تقدیس ایدیلن ساخته پروتستانلغه کوره ایدورلمش برپارچایه تصادف اولونور [۳] .

ذکر ایدیلن لسانلرك غیری لسانلرده کشف اولونان شیئرلر اوزرنده توقف ایتک ایسته م؛ یالکز شونی ذکر ایله اکتفا ایدهیم که، بولونان شیئرلر آراسنده پک آز موغولجه دن باشقا، خریستیان الهیلرینه عائد یاراقلر، سریانی لسانی اوزره و رقصی ده تیبتجه اولارق، موجوددر که، قسماً حقیقی ادبیات و قسماً ده وثیقه لر، مکتوبلر و الح... دن عبارتدر . بولردن باشقا پک

[۱] باقیکز: بائغ، Manichäische Laien-Beichtspiegel: Le Musée، ۳۶ (۱۹۲۳)

ص ۱۳۷ - ۳۴۲ .

[۲] باقیکز یوقاریده ۴۳ نجی صفحه ده کی نوطه ده ذکر ایدیلن مقاله .

[۳] «موللر» طرفندن «اویغور یقا» ده (پروسیا آکادهمی نشریاتی، ۱۹۰۸) نشر ایدیلش اولان بوارچه نک خریستیانلردن کله یوب «مایحه نزم» عائد اولدیغی اثبات ایدن پک چوق شی وارددر .

چوق مقدارده چینجه یازمالرده بولونمقدهدر. بونلرک ایچنده، اک اسکی اولارق، دری ویا تاخه لوحلر اوزرینه یازیلش متعدد وثیقلر واردر. - بونلر حقنده مقاله مزک باشنده تفصیلات ویرمشدک. کاغد اوزرینه یازیلان اک اسکی یازیلرک، بعدالمیلاد ایکنجی عصره طائد اولدینی، یعنی کاغذک ایلك دفعه چینلی « تسایلون Tsai-lun » طرفندن کشفندن پک آز سوکرا وجوده کلدیکی آکلاشیلیور. مؤخر یازمالردن تشکل ایدن اساس کتله، قسماً بودیست قوانین مذهبیسنه طائد، قسماًده وثیقلردن ویا هر نوع اشارتلردن عبارتدر. مالزمه بهالی اولوب کوچ آلدایدیلدیکندن، دیگر لسانلرده کی یازمه لردن، بوش یرلره، ویا دوغریدن دوغریه اسکی یازینک اوزرینه یازیلق صورتیه استفاده ایدیلشدر.

بوراده پک مختصرجه ذکر ایده بیلدیکم بوتون بو معلومات، شرقی تورکستانک ماضیسنه طائد کشفیاتک یالکز اساسلی نقطه لرینی تشکیل ایدر؛ فقط امید ایدرم که، قارئلر کرک بو کشفیاتک علمی اهمیتک بویوککی، و کرکسه بو کشفیاتدن استفاده تأمین ایچین یاپیلان یوروجی وثباتلی مساعی حقنده عمومی و صریح بر فکر آلدایدیه بیلجکلردر.

[Ungarische Jahrbücher, Pand V, Heft 1, 1925] ده نشر ایدیلن بو مقاله « کوپرلی

زاده احمدجال » پک طرفندن ترجمه ایدیلشدر [.